

are combined to the conceptual model of enterprise resource potential strategic management) of forming and implementing resource strategy of the company, have been identified. These blocks are: resource potential research, resource base potential analysis, resource potential evaluation, development of the strategy, development of strategic plans, resource strategy implementation control. The main methods of strategic analysis and planning, that are used to create effective organizational and economic mechanism of resource potential strategic management have been examined in the research. Gradual realization resource strategy mechanism with the use of the conceptual model is considered in the article.

Keywords: resource potential, strategic management, strategic set, resource strategy, functional strategies, strategic gap, strategy implementation mechanism, strategic planning.

Інформація про автора

МАЙДАНИК Ірина Сергіївна – асистент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет (22400, м. Калинівка, обл. Вінницька, вул. Леніна, 1, e-mail: gr_iren@i.ua).

МАЙДАНИК Ирина Сергеевна – асистент кафедры административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (22400, г. Калиновка, обл. Винницкая, ул. Ленина, 1, e-mail: gr_iren@i.ua).

Maydanyk Iryna – Assistant of the Department of Administrative Management and Alternative Energy Sources of Vinnytsia National Agrarian University (22400, Kalynivka, Vinnytsia region, Lenina str., 1, e-mail: gr_iren@i.ua).

УДК 330.34

КОНЦЕНТРАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ЙОГО РОЗВИТКУ

**Т. П. ГРИНЧУК, аспірант,
Вінницький національний аграрний
університет**

У статті обґрунтовано значення концентрації виробництва для сільськогосподарських підприємств – виробників зерна. Запропоновано механізм підвищення ефективності зерновиробництва на основі інтенсифікації сільського господарства та інноваційного його розвитку. Проаналізовано сучасний стан концентрації зернового господарства за посівними площами сільськогосподарських підприємств Тиврівського району. Досліджено закономірності впливу концентрації на ефективність виробництва зерна та встановлено раціональні розміри посіву зернових і зернобобових культур. Розглянуто рівень спеціалізації в господарствах Тиврівського району за питомою вагою у

виручці від реалізації зерна та її вплив на показники урожайності, собівартості та рентабельності. Визначено основні напрями підвищення рівня зерновиробництва з урахуванням концентрації посівних площ зернових культур у сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: ефективність, зерновиробництво, інтенсифікація, інтенсивно-інноваційний розвиток, концентрація, спеціалізація.

Рис. 2. Табл. 3. Літ. 8.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності виробництва зерна можна досягти на основі збільшення його концентрації, що являє собою об'єктивний процес розвитку та зосередження засобів виробництва і робочої сили у великих спеціалізованих підприємствах. Даний процес впливає з дії економічного закону переваги великого виробництва перед дрібним.

Практично у всіх економічно високорозвинутих країнах вже сформований пріоритетний сектор великотоварних агроструктур, який є основою забезпечення їхньої продовольчої безпеки [1, с. 21].

Концентрація виробництва створює хороші умови для впровадження нової техніки і вдосконалення технології. Вивчення питання формування раціональної концентрації зерновиробництва на сучасному етапі структурних перебудов і трансформацій сільськогосподарських підприємств є надзвичайно актуальним, оскільки її досягнення є одним із резервів підвищення виробництва зерна та його ефективності на перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про загальнотеоретичні основи концентрації в сільському господарстві пишуть багато дослідників, таких як: В. Г. Андрійчук [2, 6], М. М. Караман [7], Я. М. Мартинишин [8], Л. Ю. Мельник [1], Г. П. Паламарчук [3] та інші. Характерною тенденцією розвитку світової економіки, - пише А. Г. Андрійчук, - є підвищення концентрації як форми організації суспільного виробництва і забезпечення його конкурентоспроможності» [2, с. 3]. «Концентрація виробництва дозволяє об'єднувати ресурси для реалізації сучасних інноваційних проектів та інтегрувати наукові, виробничі та збутові ланки», - зазначає Л. Ю. Мельник [3, с. 39].

Вказуючи на вагомість наукових праць, слід зазначити, що на сьогодні залишилося ще багато питань, які потребують подальшого дослідження, а саме дослідження впливу концентрації на ефективність виробництва зерна та удосконалення зерновиробництва шляхом інтенсивно-інноваційного розвитку на основі раціональних розмірів концентрації.

Метою даної статті є дослідження концентрації в зерновому виробництві як важливого фактору, що впливає на економічну ефективність виробництва зерна та визначення основних напрямів підвищення рівня зерновиробництва з урахуванням концентрації посівних площ зернових культур у сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу досліджень. Концентрацію виробництва прийнято розглядати тільки як процес. Кожне економічне явище потребує не лише пізнання, а й вимірювання як на мікро-, так і на макрорівні. Під дією ринкових сил, передусім конкуренції, чимало підприємств зазнають економічного банкрутства. Як правило, вони приєднуються до функціонуючих, в результаті цього їхні розміри збільшуються. Об'єднання підприємств з іншими на будь-яких засадах прийнято називати централізацією капіталу та виробництва. Адже йдеться про вищий рівень розмірів підприємства [1, с. 16]. Отже, процес концентрації може здійснюватися на основі централізації, тобто об'єднання декількох господарств в одне, або накопичення за рахунок спеціалізації та інтенсифікації виробництва.

Концентрація зерновиробництва веде до підвищення продуктивності праці, до зниження витрат на одиницю продукції, зростання рівня її рентабельності, а в кінцевому підсумку сприяє підвищенню конкурентоспроможності зерна на вітчизняному та світовому ринках.

Показниками щодо концентрації виробництва для сільськогосподарських підприємств є: земельні угіддя, площі посіву сільськогосподарських культур, їх розміри, способи і шляхи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, що потребує використання певного механізму підвищення ефективності зерновиробництва (рис. 1).

*Рис. 1. Елементи механізму підвищення ефективності зерновиробництва
Джерело: узагальнено автором.*

Як бачимо з рис. 1, екстенсивні фактори збільшення виробництва зерна обмежені, великого значення набуває інтенсифікація сільського господарства, яка відбувається на основі додаткових вкладень на одиницю земельної площі, що мають на меті якісне вдосконалення всіх чинників виробництва шляхом інноваційної діяльності. Отже, найбільш ефективним є інтенсивно-інноваційний напрям розвитку господарств, який базується на використанні всіх факторів і безпосередньо впливає на підвищення економічної ефективності сільського господарства.

Інтенсифікація є однією із форм концентрації сільського господарського виробництва, так як на одній і тій же оброблюваній площі збільшується обсяг виробництва. Рівень концентрації залежить від розвитку продуктивних сил, науково-технічного прогресу, ґрунтово-кліматичних і виробничих умов окремих господарств регіону. Розглянемо вплив концентрації посіву на ефективність зернових культур на прикладі сільськогосподарських підприємств Тиврівського району, який виступає одним із лідерів у виробництві і реалізації зерна Вінницької області. Для цього згадані підприємства за площами посіву зернових і зернобобових культур у 2013-2014 рр. згрупуємо у чотири групи (табл. 1, 2).

Наведені дані (табл. 1, 2) свідчать, що в сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району показники економічної ефективності безпосередньо залежать від рівня концентрації виробництва зерна і підтверджують концепцію переваги великого виробництва над дрібним. Так, зі збільшенням площі посіву підвищується економічна ефективність виробництва продукції, тобто концентрація позитивно впливає на ефективність виробництва.

Таблиця 1

Вплив концентрації посіву на ефективність зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району Вінницької області, 2013 р.

Показники	Групи підприємств за площею зернових і зернобобових культур, га				Усього в районі
	1 група до 200 га	2 група від 201 до 600 га	3 група від 601 до 1000 га	4 група більше 1000 га	
Кількість підприємств у групі	7	7	2	7	23
Площа зернових на одне підприємство, га	91	341	863	2527	959
Виробництво зерна в середньому на підприємство, ц	4823	13042	38608	15977	56570
Урожайність, ц/га	46	39	49	58	58,9
Повна собівартість 1 ц, грн.	101,9	112,1	128,9	136,7	125,7
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн.	108,6	119,6	139,1	147,8	134,8
Отримано прибутку від 1 ц реалізованого зерна, грн.	6,7	7,5	10,2	11,1	9,1
Рівень рентабельності зерна, %	6,5	6,7	7,9	8,1	7,2

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [4].

З підвищенням концентрації зростають найважливіші економічні показники господарської діяльності підприємств. Як бачимо, збільшується урожайність зернових та зернобобових культур приблизно на 12-13 ц/га, ціна реалізації 1 ц зерна у четвертій групі підприємств є також досить високою. Відповідно і прибуток підприємств четвертої групи найбільший і становить 8,1 грн. з 1 ц у 2013 р. та 56,5 грн. з 1 ц у 2014 р. Збільшується і рентабельність виробництва зерна у міру зростання посівних площ, тобто з 6,5% - у першій групі до 12,3% - у четвертій у 2013 р. та відповідно від 41,5 до 44,5% - у 2014 р.

Таблиця 2

Вплив концентрації посіву на ефективність зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району Вінницької області, 2014 р.

Показники	Групи підприємств за площею зернових і зернобобових культур, га				Усього в районі
	1 група до 200 га	2 група від 201 до 600 га	3 група від 601 до 1000 га	4 група більше 1000 га	
Кількість підприємств у групі	8	4	3	7	22
Площа зернових на одне підприємство, га	90	375	745	2209	907
Виробництво зерна в середньому на підприємство, ц	5368	21390	41047	138552	55523
Урожайність, ц/га	52	53	62	65	62,4
Повна собівартість 1 ц, грн.	112,7	112,5	118,5	126,9	118
Ціна реалізації 1 ц зерна, грн.	159,5	161,1	165,3	183,4	167,8
Отримано прибутку від 1 ц реалізованого зерна, грн.	46,8	48,6	46,8	56,5	49,8
Рівень рентабельності зерна, %	41,5	43,2	39,5	44,5	42,2

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [5].

Рациональними розмірами сільськогосподарських підприємств є такі, які при високому рівні механізації виробництва і наявності кваліфікованих трудових ресурсів забезпечують максимум продукції з одиниці земельної площі при найменших витратах праці і засобів. Такими господарствами є сільськогосподарські підприємства Тиврівського району із площею посіву зернових і зернобобових культур більше 1000 га.

Важливою є проблема досягнення оптимального рівня концентрації сільськогосподарського виробництва, розв'язання якої в кінцевому підсумку зводиться до визначення раціональних розмірів аграрних підприємств різної спеціалізації з урахуванням їх юридичного статусу і вітчизняних зональних особливостей [6, с. 684].

Рівень спеціалізації в господарствах Тиврівського району за питомою вагою зерна у виручці від реалізації продукції за 2014 р. та ефективність виробництва зерна досить висока, але при збільшенні частки зерна у виручці від реалізації продукції рослинництва понад 70 %, урожайність зернових знижується, собівартість зростає, отже, зменшується і рівень рентабельності виробництва (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив спеціалізації на ефективність виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району, 2014 р.

Групи господарств за питомою вагою в реалізованій продукції рослинництва, %	Кількість господарств в групі	Питома вага зерна в реалізованій продукції рослинництва, %	Питома вага зернових культур у загальній площі посіву, %	Урожайність, ц/га	Собівартість 1 ц, грн.	Ціна реалізації 1 ц, грн.	Рівень рентабельності, %
До 50	9	27,2	58,4	57,2	139,5	177,8	27,5
50-60	4	54,5	50,4	61,1	117,2	178,6	52,3
60-70	4	65,1	57,4	62,9	165,1	186,9	22
70-80	1	73,5	78,6	53,4	139,7	135,8	-
вище 80	-	-	-	-	-	-	-
Усього в середньому	18	47,3	56,7	58,7	141,4	169,8	37,9

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [5].

Аналізуючи дані таблиці 3, можна відзначити, що у підприємства четвертої групи (ТОВ «Можайське» с. Шендерів), частка виручки від реалізації зерна становить понад 70 %, врожайність різко знижується (на 9,5 ц/га), що на 15,1% нижче, ніж у попередній групі. Собівартість зерна в третій та четвертій групах є високою. Рівень рентабельності виробництва, починаючи з третьої групи, падає і в четвертій групі підприємство отримує збиток, оскільки собівартість 1 ц вища ціни реалізації на 3,9 грн. В спеціалізованому виробництві існує залежність між розмірами підприємства і об'ємом виробленої продукції. Із збільшенням розміру виробництва вихід продукції на одиницю ресурсів збільшується, стабілізується потім починає знижуватися. Відповідно поглиблення спеціалізації в сільському господарстві повинно враховувати не тільки зростання виробництва і якості продукції, а й екологічну рівновагу, так як подальше поглиблення спеціалізації може навіть гальмувати розвиток сільськогосподарського виробництва, прикладом є ТОВ «Можайське» с. Шендерів Тиврівського району. Однак, посилаючись на результати дослідження, можна зробити висновок, що можливості спеціалізації і концентрації виробництва зерна ще далеко не вичерпані у багатьох підприємствах Тиврівського району.

Спеціалізація сільського господарства тісно пов'язана з інтенсифікацією виробництва. Між ними існує тісний прямий зв'язок [7, с. 60]. Поєднання в підприємстві великого спеціалізованого виробництва, з урахуванням інтенсивного його ведення на основі інноваційного розвитку, сприяє більш ефективному використанню земельних ресурсів, техніки, передових технологій, робочої сили, ґрунтово-кліматичних умов. Отже, сталого зростання виробництва можна досягти лише при комплексному використанні такого підходу (рис. 2).

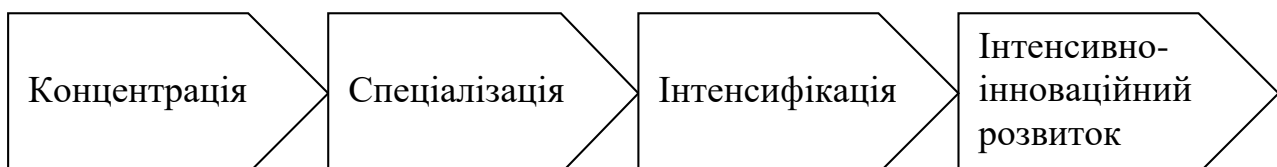

Рис. 2. Основні напрями підвищення рівня зерновиробництва

Джерело: узагальнено автором.

Інноваційне оновлення та перебудова зерновиробництва повинні стосуватися всіх його сторін: техніко-технологічної бази, персоналу, організації виробництва та управління [8, с. 63].

Висновки. Вдосконалення організації виробництва на основі раціональних розмірів концентрації і наукового прогресу сприяє ефективному використанню засобів механізації та відповідному підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції й зростанню прибутку. Наші дослідження підтверджують факт більш високої ефективності виробництва зерна у великих сільськогосподарських підприємствах Тиврівського району з посівною площею більше 1000 га. Слід звернути увагу на те, що збільшення посівних площ без матеріально-технічної бази, не матиме істотного впливу на ефективність виробництва. Процес концентрації, здійснюваний без урахування агротехнічних вимог обробітку зернових культур, веде до зниження ефективності виробництва. Тому площі посіву повинні відповідати вимогам науково-технічного прогресу, агротехнічних заходів обробітку зернових культур.

Концентрація виробництва, в свою чергу, веде до спеціалізації виробництва і його інтенсифікації. Спеціалізація відіграє значну роль у формуванні ефективності діяльності підприємств, що займаються вирощуванням зернових культур. Це пояснюється, насамперед тим, що підприємство може не розпорошувати свої ресурси, а зосередити їх на одному чи кількох напрямках виробництва. Іntenсифікація зернового виробництва досягає високого рівня на основі внесення оптимальної кількості органічних і мінеральних добрив, розширення посівів високоврожайних сортів, впровадження комплексної механізації на підприємстві, інтенсивних і індустриальних технологій, використання прогресивних форм організації та оплати праці з урахуванням кінцевого результату і широкого використання інновацій. Саме великі сільськогосподарські підприємства з висококонцентрованим виробництвом спроможні розвиватися на інтенсивно-інноваційній основі, забезпечувати високу ефективність діяльності. На відміну від дрібних, великі господарства мають більші можливості в придбанні матеріально-технічних ресурсів, що сприяють своєчасному та ефективному проведенню технологічних заходів при вирощуванні зернових культур, тобто вони спроможні накопичувати достатню кількість ресурсів та спрямовувати їх на інноваційний розвиток.

Список використаних джерел

1. Мельник Л. Ю. Теоретичні основи й практика концентрації виробництва в сільському господарстві / Л. Ю. Мельник // Економіка АПК. – 2011. - №6. – С.15-22.
2. Андрійчук В. Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В. Г. Андрійчук // – Економіка АПК. – 2009. – №2. – С. 3-10.
3. Паламарчук Г. П. Проблеми концентрації виробництва в Україні / Г. П. Паламарчук // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 39-44.
4. Дані Головного управління статистики України у Вінницькій області за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/>
5. Дані Головного управління статистики України у Вінницькій області за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/>
6. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
7. Караман М. М. Економічна ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах Автономної Республіки Крим: монографія / М. М. Караман. – Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2009. – 109 с. – Рос.
8. Мартинишин Я. М. Розвиток концентрації зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах України / Я. М. Мартинишин, О. Я. Коваленко // Економіст. – 2013. – №4. – С.60-63.

Список джерел у транслітерації / References

1. Melnyk L. Yu. Teoretychni osnovy u praktyka kontsentratsii vyrobnytstva v silskomu hospodarstvi / L. Yu. Melnyk // Ekonomika APK. – 2011. - №6. – S.15-22.
2. Andriichuk V. H. Nadkontsentratsiia ahropromysloвого vyrobnytstva i zemelnykh resursiv ta yii naslidky / V. H. Andriichuk // – Ekonomika APK. – 2009. – №2. – S. 3-10.
3. Palamarchuk H.P. Problemy kontsentratsii vyrobnytstva v Ukraini / H.P. Palamarchuk // Ekonomika Ukrainy. – 2008. – № 11. – S. 39-44.
4. Dani Holovnoho upravlinnia statystyky Ukrainy u Vinnytskii oblasti za 2013 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/>
5. Dani Holovnoho upravlinnia statystyky Ukrainy u Vinnytskii oblasti za 2014 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/>
6. Andriichuk V.H. Ekonomika pidpriemstv ahropromysloвого kompleksu: pidruchnyk / V.H. Andriichuk. – K.: KNEU, 2013. – 779 s.
7. Karaman M. M. Ekonomichna efektyvnist vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii v silskohospodarskykh pidpriemstvakh Avtonomnoi Respubliky Krym: monohrafiia / M. M. Karaman– Simferopol: PP «Pidpriemstvo Feniks», 2009. – 109 s. – Ros.
8. Martynyshyn Ya. M. Kovalenko O. Rozvytok kontsentratsii zernovyrobnytstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh Ukrainy / Ya. M. Martynyshyn, O. Ya. Kovalenko // Ekonomist. – 2013. – №4. – S.60-63.

АННОТАЦИЯ

КОНЦЕНТРАЦИЯ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ВЛИЯНИЯ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА И ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОСНОВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ЕГО РАЗВИТИЯ

**ГРИНЧУК Татьяна Петровна, аспирант,
Винницкий национальный аграрный университет**

В статье обосновано значение концентрации производства для сельскохозяйственных предприятий - производителей зерна. Предложен механизм повышения эффективности зернопроизводства на основе интенсификации сельского хозяйства и инновационного его развития. Проанализировано современное состояние концентрации зернового хозяйства по посевным площадям сельскохозяйственных предприятий Тывровского района. Исследованы закономерности влияния концентрации на эффективность производства зерна и установлено рациональные размеры посева зерновых и зернобобовых культур. Рассмотрены уровень специализации в хозяйствах Тывровского района по удельному весу в выручке от реализации зерна и его влияние на показатели урожайности, себестоимости и рентабельности. Определены основные направления повышения уровня зернопроизводства с учетом концентрации посевных площадей зерновых культур в сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: эффективность, зернопроизводство, интенсификация, интенсивно-инновационное развитие, концентрация, специализация.

ANNOTATION

CONCENTRATION AS AN IMPORTANT IMPACT FACTOR OF THE ECONOMIC EFFECTIVENESS OF GRAIN PRODUCTION AND DETERMINATION OF THE MAIN DIRECTIONS OF ITS DEVELOPMENT

***HRYNCHUK Tetyana, postgraduate student,
Vinnytsia National Agrarian University***

The importance of the concentration of the production for agricultural grain production companies is based in this article. The mechanism of the increase of grain production effectiveness on the basis of agriculture strengthening and its innovative development is suggested. The modern condition of the concentration of the grain economy at sowing areas of agricultural companies Tyrovsky region is analyzed. Regularity of the influence of concentration on the effectiveness of grain production is examined, and rational measurement of grain and leguminous crops are determined. The level of specialization in farms Tyrovsky region by the specific gravity with the gain from grain sale and its influence on the crop capacity index, cost price and profitability are considered as well. The main directions of the rise in the level of the grain production taking into account concentration of sowing areas under grain crop at the agricultural farms are determined.

Keywords: efficiency, grain production, intensification, intense innovative development, concentration, specialization.

Інформація про автора

ГРИНЧУК Тетяна Петрівна – аспірант, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: grinchukt@bk.ru)

ГРИНЧУК Татяна Петровна – аспірант, Вінницький національний аграрний університет (21008, г. Вінниця, ул. Солнечная, 3, e-mail: grinchukt@bk.ru)

HRYNCHUK Tetiana – postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, Soniachna str.,3, e-mail: grinchukt@bk.ru)